

Oponentský posudek bakalářské práce
Martina Kubeše
Křesťanská etika: Joseph Fletcher a Dietrich Bonhoeffer

Bakalářská práce byla předložena na katedře teologické etiky UK ETF v červnu 2018, v oboru Teologie křesťanských tradic.

Práce má všechny formální náležitosti, které jsou vyžadovány od bakalářské práce, má 41 stran čistého textu a vyhovuje požadavkům na písemné kvalifikační práce.

Poznámkový aparát čítá 107 poznámek pod čarou, zpracovaných pečlivě a solidně, výhradně odkazujících ke zdrojům informací v textu a citacím.

Bibliografie obsahuje 15 titulů, z nich přes polovinu (osm) jsou publikace v angličtině. Jde přitom o solidní sborníky či monografie, tedy i po této stránce není práci co vytknout.

Jazyková úroveň práce je vcelku solidní, množství překlepů malé, objevují se však syntaktické problémy, vybočení z vazby, špatné pády, např.:

10 – pod vedením R. H. Tawneyem...

12 – ...mají být při uplatňování... uplatňovány...

18 – ...daná hodnota také na situaci (chybí sloveso)

18 – ...Kantův legalismus spojený se lží, tedy postulát... (nevhodný, zavádějící obrat – snad ve vztahu ke lži, či aplikovaný na problém lži...)

32 - ...podřizuje sekundární účel manželství primárním účelem...

39 – přehlédnutí, v textu zůstaly otazníky (dvakrát) místo odkazu, který měl být doplněn

Graficky je poměrně časté vynechání mezery za čárkou, stejně jako občas neoddělení dvou slov nebo naopak mezera rozdělující slovo v textu.

41 – „stejný typ hříchu“ - lépe stejný typ jednání, protože zda je nebo není hříchem, je věcí zhodnocení;

47 – neobratná vazba: „nutnost uvědomění si nutnosti“

Obsahové rozdělení práce je přehledné a zřetelné, přiměřené tématu a vyvážené.

Stručný úvod (7-8) se pokouší zasadit téma do kontextu a zdůvodnit jeho volbu, cíl je definován jako srovnání pohledu obou zvolených autorů na principy křesťanské etiky a identifikovat analogie a rozdíly (st. 8).

Potud je vše v pořádku, celkový kontext však je popsán dost matoucím způsobem („...na jeho ideu – myšlen Akvinský – pak navazovali další teoretici rozvíjející ji o postupné prolínání křesťanského učení a etických principů v rámci křesťanských ctností, které se promítaly do obecného dobra...“, str. 7). Poučený čtenář si z textu odvodí, oč by mělo jít (Akvinského definice křesťanských ctností, kterými je člověk veden k usilování o obecné dobro), je k tomu však nutná solidní znalost problematiky, text sám ji nezprostředkuje.

Již úvod naznačuje autorův problém: zevšeobecňující nebo přehledové pasáže mají vážné nedostatky, místy až k nesrozumitelnosti.

Na úvod navazují tři kapitoly, z nichž první dvě jsou věnovány etice Josepha Fletchera (9-22) a Dietricha Bonhoeffera (23-34). Mají shodnou strukturu, vždy nejprve představení autora (kapitoly 1.1 a 2.1), potom jeho základní přístup ke křesťanské etice (1.2 a 2.2) a nakonec analýza aplikace na důležitá etická témata (1.3 a 2.3).

I v tomto textu je možno autorovi vytknout určité nedůslednosti: jedna z událostí, které „významně ovlivnily Fletcherův pozdější život“ (9) bylo setkání s jeho budoucí ženou. O ní však již uslyšíme jen že se vzali (10) a že zemřela 1988 (12). V čem bylo ono významné ovlivnění není ani naznačeno.

Na str. 21 užívá autor formulaci, že situační etika „Doplňuje striktně absolutní etický kodex pouze nutností dodržovat tzv. normativní maxima...“ - to je formulace nepřesná, jak i z jiných míst textu vyplývá, situační etika absolutní kodexy odmítá – a tedy nahrazuje, nikoli doplňuje.

Str. 24 uvádí napolo přeložený habilitační spis Bonhoefferův „Akt und Sein“. Lépe nepřekládat, než napůl. Vedle toho je zde i na další straně (25) chybná univerzalizace: „Bonhoefferův přístup ke všem událostem...“ (pouze k těm spojeným s nástupem Hitlera!); a znovu: „...potlačeny veškeré církevní aktivity po celém Německu“ (pouze ty, které odmítaly nacistický režim, jinak se po církvích hajlovalo zcela svobodně).

Podobně formulace „zde také sepsal dopisy pro spis Na cestě ke svobodě“ (25) budí dojem, že B. zamýšlel takový spis vytvořit – šlo o zcela osobní dopisy přátelům a rodině. Vydání vzniklo až po válce péčí jeho přátel a žáků. Stejná nepřesnost je výraz „v publikaci Etika...“ (26). Tu B. napsat a vydat chtěl, zůstalo však jen u rukopisných zlomků, z nichž publikaci zase tvořili následníci – a nesnadno, viz trojí různé řazení kapitol v různých vydáních.

Nepřesný je i výraz „ztotožněn se smířením...“ (27). Člověk může být smířen s Bohem, prostřednictvím Božího jednání v Kristu, smíření je tedy dění, nikoli jakási entita, s níž by se mohl někdo ztotožnit.

Další nepřesnost na téže straně (27) uvádí, že „jim bylo jejich jednání ospravedlněno“. Ospravedlněn není hřích, ale hříšník, čili špatné jednání ospravedlněno být nemůže, jen odpuštěno a ospravedlněn na základě pokání je člověk.

28 - „koncept přirozeného života, který se začátkem 20. století rozvíjel jako nová forma etického přístupu...“ - toto zobecňující tvrzení není ničím doloženo. Bylo by nutno uvést autora či zdroj tohoto výroku. Není-li takový zdroj, je nutno přijmout, že tento přístup rozvinul Bonhoeffer nově.

Třetí kapitola (35-44) podává srovnání etických koncepcí a postojů obou sledovaných autorů. Zde je použit podruhé v krátké době tentýž citát (pozn. 99, shodná s pozn. 90), což není vyloučeno, je však dobré v poznámce upozornit, že je to záměrné, nikoli přehlédnutí.

Fletcherova kritika konceptu přirozeného života je formulována „...nelze tímto způsobem sledovat Boží myšlenky“ (37). Přesnější by bylo ukázat, že tam, kde Bonhoefferovi jde o poslušnost přikázání lásky, Fletcher možnost jeho poznání problematizuje a staví na jeho místo spíše osobní vůli k lásce.

vývojové pojetí etiky? - autor mluví opakovaně (42, 44 dvakrát) o „vývojové variantě“ morálního rozhodování, či křesťanské etiky. Neuvádí k tomu žádné zdroje, zdá se tedy, že jde o jeho vlastní pohled. Ten by však musel být důkladně argumentačně podložen a stejně by byl sporný – evoluční pojetí etiky bylo příznačné pro 19. století a začátek dvacátého, z myšlenkových směrů pak pro pozitivismus a marxismus. Tady se spíše nabízí kontext existenciální filosofie, která ovlivnila oba autory, byť v různé podobě. U Bonhoeffera šlo nepochybně o Heideggerovské pojetí existence, Fletcher již vychází více z francouzských existencialistů. Důraz na individuální odpovědnost a relativizace statických řádů je společným rysem.

Závěr práce (45-47) shrnuje výtěžek práce a snaží se jej zasadit do širšího kontextu. To by bylo chvályhodné, kdyby se znovu neprojevila slabost zjevná již v úvodu. Zobecňující výroky trpí značnou nepřesností až nesrozumitelností.

Tvrzení, že hlavní rozvoj křesťanské etiky „byl zaznamenán v průběhu 20. století“ je zcela chybné (45), podobně jako výrok o nástupu „umírněnějšího pojetí morálního chování, vycházejícího z učení Ježíše Krista“. Z Kristova učení bylo odvozeno v průběhu dějin množství různých typů etik, nárůst relativity v etice 20. století souvisí spíše s pojetím lidského poznání.

Stejně tvrzení, že Bonhoefferův přístup k etice „znamenal první krok v odklonu od imperativního uplatňování univerzálních morálních předpisů“ (stále str. 45), není udržitelné, nechceme-li zabíhat do 19. století, stačí vzít v úvahu o generaci staršího Paula Tillicha.

Obrat, že Fletcher přistupuje k problematice „z globálního hlediska“ (46), je rovněž sporný, není nijak naznačeno, v čem by to mělo spočívat.

Jinak korektní a přesvědčivé srovnání přístupu obou autorů v závěru narušuje tvrzení, že Bonhoefferův přístup Fletcher rozšiřuje „o univerzální princip lásky, který je výkladem Kristova učení...“ (47). Princip lásky jako výklad Kristova učení je nepochybně zásadní pro Bonhoeffera, který bere biblické texty velmi vážně. Princip lásky u Fletchera je mnohem víc racionální interpretací novozákonní zvěsti, kde Kristovo učení je více ilustrací správnosti autorova přístupu než normou.

Autor má pravdu v konstatování, že se v průběhu 20. století mravní posuzování relativizovalo a stávalo více záležitostí individuálního posuzování. Identifikuje dobře vnější vlivy (rozvoj nových technologií a věd), pomíjí vnitřní faktory, změny v antropologii a v teorii poznání.

Celkové hodnocení.

Předložená práce splňuje všechny formální požadavky, kladené na bakalářskou práci. Je velmi dobrá co do volby zdrojů a formálního zpracování, místy problematická v obsahové stránce.

Zatímco konkrétní interpretační práce (výklad etických koncepcí autorů a jejich srovnání), která představuje větší díl předloženého textu, a zde je třeba zdůraznit kvalitní práci s cizojazyčnými zdroji a jejich interpretaci, je dobrá, zobecňující pasáže trpí značnými nepřesnostmi až zjevnými chybami.

Upřesnění povahy etiky u obou autorů a jejich místa v křesťanské etice 20. století by mělo být součástí obhajoby, ke které práci doporučuji.

Vzhledem k uvedeným nedostatkům však její hodnocení navrhuji v oblasti podprůměru, doporučil bych hodnocení Uspokojivě (D).

V Jindřichovicích pod Smrkem, 25. ledna 2019
doc, J. Halama, Dr.